

Европейски политики за цифровото десетилетие

Цифрова инфраструктура за комуникации и свързаност

На ниво Европейски съюз съществува голяма разлика между покритието с широколентов интернет между селските и градските райони. По данни на Европейската комисия през 2016 г. едва 40% от домакинствата в селските райони имат достъп до широколентов интернет. Съгласно Доклада на Европейската комисия за индекса за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото за 2018 г. България се нарежда на 26-то място сред 28-те държави-членки на Европейския съюз. В него се посочва, че общото покритие с фиксирани широколентови мрежи в България продължава да обхваща 95% от домакинствата, което е малко под средното ниво за ЕС (97%), като степента на покритие на територията на страната с широколентов интернет е 98%. Разпространението на широколентов достъп до интернет е нараснало леко до 59%, Индекс за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото за 2018 г., но остава много под средното ниво за ЕС от 75%.

Що се отнася до покритието с 4G мрежи, България изостава от средното покритие за ЕС (91%) с едва 72%. При разпространението на мобилния широколентов достъп до интернет се отчита леко подобрене до 87%, което се доближава до средното ниво за ЕС от 90%. Мрежите, които могат да осигурят достъп до интернет със скорост поне 30 Mbps (достъп от следващо поколение — ДСП), са на разположение за над три четвърти (75%) от българските домакинства, което е малко по-ниско от средното ниво за ЕС (80%).

От присъединяването на страната ни към Европейския съюз през 2007 г. до 2018 г. само по линия на Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони в Р България в инвестиции за модернизация на земеделските стопанства са вложени над 1 милиард лева. В последните два програмни периода обаче инвестирането е в цифрови решения не беше изведено като приоритет. Поради тази причина няма ясна информация дали и колко от така направените инвестиции включват цифровизация и технологии за прецизно земеделие. Възможно е като част от направените до момента инвестиции в модернизация на земеделските стопанства, да са включени и такъв тип цифрови решения, но поради липсата на индикатори такива данни няма.

Към настоящия момент на в Р България съществуват компании, които се занимават със създаването на програмни продукти и приложения, насочени към сектор земеделие. По-голямата част от тях са насочени към конкретни клиенти и създават приложения според заданията от самите тях. Дейностите по тези продукти са свързани най-вече с качването им на клиентски сървър, като те изпълняват основно действия, свързани с администрирането и организацията на базите данни на самите клиенти.

Други решения са свързани с по-масови услуги от гледна точка на програмни решения за отделни звена и направления в държавната администрация. Съществуващи софтуерни компании се занимават със създаването на програмни уеб-базирани продукти и мобилни приложения за целите на визуализация на информация и различни слоеве от информация както във векторен, така и в растерен формат. Тези създадени продукти се предлагат на пазара като готови решения, например софтуер за управление на земеделско стопанството и автоматизирано попълване на декларации към регионалните земеделски служби. Други уеб-базирани приложения са свързани с проследяване на машини и земеделска техника посредством GPS приемници и визуализирането им чрез икони на компютър или мобилен телефон (т.нар. fleetmanagement системи). Целта на всички тези приложения (независимо дали са уеббазирани или мобилни) е контрол на извършената работа и проследяване на дейностите в дадено стопанство. Част от тези цифрови решения използват сателитни изображения. Понастоящем глобално се подобрява достъпността на сателитни изображения с по-висока пространствена и времева разделителна способност. Такава е платформата Sentinel-2 с двата сателита (Sentinel-2A и Sentinel-2B), като тази платформа създава нови възможности за все по-точно картографиране на земеделските територии с резолюция от 10 x 10м.

Сателитната система Sentinel-2 позволява глобално заснемане в рамките на 6-8 дни, като за района на Европа този период е 4-5 дни в 13 спектрални канала, разположени от видимият до късо-вълновият инфрачервен диапазон на електромагнитния спектър. Отделно чрез програмата Copernicus на ЕК могат да се ползват сателитни изображения с необходимата резолюция, която дава възможност за провеждането на системен мониторинг на посевите и извършените мероприятия на полето. Чрез сателитните снимки и създадени вегетационни индекси, чувствителни към жизнеността на растенията и тяхната погълната фотосинтетична активна радиация, може да се следят парцелите на всеки 4-5 дни, както и извършените обработки от стопаните.

Предимствата на сателитните системи е това, че те регистрират отразената светлина от растенията в невидимият за човешкото око спектър, а именно в близкия инфрачервен диапазон. Този диапазон е чувствителен към здравината на растенията и това дава предимство на земеделските стопани, поради това, че сигналът ще покаже някакъв проблем в рамките на парцела до 10 дни преди да бъде забелязан с просто око на полето. По този начин Европейският съюз ще може да подпомага тези земеделски стопани, които извършват необходимите обработки навреме и ще могат да бъдат подпомогнати за това.

Използването на сателитните снимки и вегетационните индекси ще позволи да се види кой какво обработва. По този начин броят на нереалните земеделски стопани намалява и субсидиите остават за истинските земеделци, които изпълняват реално изискванията на ЕС.

Цифрови умения и квалификация

В доклада 22 на Европейската комисия за индекса за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото за 2018 г. се посочва, че общото равнище на уменията в областта на цифровите технологии в Р България е сред най-ниските в ЕС, като варира в големи граници при различните социално-икономически групи. Въпреки увеличението на броя лица с поне основни умения в областта на цифровите технологии от 26% през 2017 г. до 29% през 2018 г., България остава сред държавите в ЕС с найниски резултати – само за сравнение през 2016 г. 170 милиона граждани на ЕС или 44% от общото население на Съюза имат основни или никакви цифрови умения. Това е свързано с ниския брой лица, които използват интернет, съставляващи 62% от всички лица на възраст 16—74 години.

Възприемането на цифровите технологии от страна на предприятията в България става бавно. През последните години се появи постепенно развиваща се екосистема от цифрови и технологични предприемачи, но инвестициите в цифровизация на икономиката все още са ограничени. Тези недостатъчни инвестиции, заедно с недостигът на специалисти по ИКТ, са възможните причини за по-бавната цифровизация в България, в сравнение с други държави членки.

През 2017 г. броят на цифровизираните предприятия бе сред най-ниските в ЕС при равнище от 12%-13%. Въпреки че българските дружества са значими потребители на радиочестотна идентификация (RFID), потреблението им на социални медии или компютърни услуги в облак остава сред най-ниските в ЕС, съответно 9% и 5,5% от общия брой предприятия. Делът на МСП, които осъществяват продажби онлайн, също е много под средното за ЕС, съответно 7,1% спрямо 17,2%.

Цифрови иновационни хъбове в земеделието

Цифрови иновационни хъбове в земеделието на България има многогодишна история в развитието на иновации в земеделието, както от университетите, така и от различни научни звена и други институции. Развитието на цифровото земеделие започва в последното десетилетие с навлизането на новите технологии като наземни сензори, сателитните снимки, GPS приемници в селскостопанските машини и т.н., осигурявани от няколко частни фирми у нас.

Дистанционните методи за управление обаче започват своето развитие у нас още през 70-те година на XX век. Още тогава започва използването на сателитните снимки и снимки от самолети за оценка състоянието на посевите в Института за космически изследвания към БАН (сега Институт за Космически Изследвания и Технологии - ИКИТ-БАН). В Института в последните няколко десетилетия учените използват сателитни снимки за мониторинг на състоянието и характеристиките на земната покривка. Институтът участва и е бил финансиран по множество проекти, свързани с използването на сателитни системи и тяхното приложение в земеделието. Проектите са финансирани както от Фонд Научни Изследвания, така и от международни проекти по 6-та рамкова програма, 7-ма рамкова програма, Европейската Космическа Агенция (ЕКА) и други.

Различни университети в страната също се занимават с прилагането на космически технологии в земеделието. Подобен опит имат в Софийския Университет „Климент Охридски“ и по-специално в Геолого-географския факултет, където от години се развива направление Географски Информационни Системи (ГИС) и Дистанционни методи, като в нея се включва и използването на сателитни снимки и снимки направени с безпилотни летателни апарати (БЛА) - дроне.

Опит в прецизното земеделие има и в Аграрен университет - Пловдив, където на собствени опитни полета, разположени край град Пловдив, се правят ежегодни опити, свързани с развитието на различни култури и сортове на пшеница, ечемик, царевица, слънчоглед и др.

Прецизно земеделие успешно се развива и в Русенския университет „Ангел Кънчев“, където се прилагат технологии за прецизно земеделие. Университетът освен това развива дисциплина в собствена магистърска програма, където се обучават студенти за работа и интерпретация на сателитни снимки и вегетационен индекс. За в бъдеще е много важно за да се запазят и развият потенциала и компетентността на хората по тази тематика и да се разработват различни дисциплини, свързани със земеделието и обработката на земята в различните образователни звена.

Специалности като агробизнес, агрономство, растителна защита и т.н. постепенно включват в своите програми в различните семестри курсове, тясно свързани с новите технологии и прецизното земеделие. Но за да се случва това е необходимо постоянно повишаване на квалификацията на преподавателите по тези дисциплини, с цел включването на все по актуални и модерни курсове, полезни за студентите. Новите технологии и цифровото земеделие трябва да се внедряват в програмата на всеки ВУЗ или училище, където има тясно специализиране в сферата на земеделието.

През април 2016 г. Европейската Комисия стартира **Стратегия за Цифровизация на Европейската Индустрия в рамките на пакета за Цифров единен пазар**, която създава и допълва различните национални инициативи за цифровизация на индустрията, за да “бъдем сигурни, че индустрията на Европа, голяма или малка, независимо къде и в кой сектор е, може да се възползва напълно от цифровите иновации, за да усъвършенства своите продукти, да подобри процесите си и да адаптира бизнеса си към цифровата ера”.

Единият от стълбовете на инициативата за ЦЕИ е **изграждането на Пан-Европейска мрежа от Цифрови Иновационни Хъбове (ЦИХ)**. ЦИХ са едно гише, което помага на предприятията да станат поконкурентоспособни по отношение на техния

бизнес/производствен процес, продукти или услуги чрез използването на цифровите технологии.

ЦИХ се базират на технологична инфраструктура (центрове за компетентност) и осигуряват достъп до актуални знания, експертиза и технологии за подкрепа на потребителите с пилотни проекти, тестване и експериментиране на цифрови иновации. **Така ЦИХ се считат за средство за подкрепа на бизнеса и по-специално за МСП и не-технологичната индустрия, в тяхната цифрова трансформация в рамките на инициативата за Цифровизация на Европейската Индустрия.**

ЦИХ също помагат за оценка на нуждите от цифрови умения и осигуряват достъп до тези умения, когато е необходимо. В идеалния случай, всеки бизнес, включително и агро-хранителния, в Европа трябва има достъп до ЦИХ на “работно разстояние”. Едно от ключовите предизвикателства за Европа е да помогне на земеделските стопани да посрещнат широк спектър от икономическите, екологичните и социалните предизвикателства на 21-ви век.

Целите на ООН за устойчиво развитие и други инициативи вече са насочени към справянето с амбициозното предизвикателство да се обезпечи устойчивото производство на храна. В този контекст, промотирането на ЦИХ в земеделието може да увеличи използването на ИКТ решения за по-продуктивни и устойчиви земеделски системи и така да допринесе за постигането на тези цели.

Цифровизация на публичната администрация и административните услуги

Към момента на изготвяне на Стратегията, в рамките на Министерство на земеделието, храните и горите съществуват много на брой различни информационни системи, бази данни, програмни продукти и регистри. Най-общо те се разделят на следните групи:

- ✚ Регистри, обслужващи общата администрация;
- ✚ Регистри, обслужващи специализираната администрация;
- ✚ Регистри в обхвата на ГИС системата.

Доколкото целите на Стратегията са свързани с цифровизацията на публичната администрация и административните услуги и дейности, които тя извършва на база контролните си функции, то регистрите, които се поддържат от МЗХГ и обслужват общата администрация по отношение на служебно-счетоводната отчетност, няма да бъдат предмет

на настоящия анализ. Ще бъдат разгледани останалите две групи регистри, които МЗХГ поддържа на база функциите, които са му възложени от българското и европейското законодателство.

Защита на данните

Пълната оперативна съвместимост и високото ниво на сигурност на мрежите и информационните системи на национално ниво гарантира високото доверие в и широкото използване на разнообразни електронни услуги за гражданите, бизнеса и държавното управление. Трансграничната оперативна съвместимост е от основно значение за успешното функциониране на националните икономически субекти в рамките на цифровия единен пазар.

„Национална програма цифрова България 2025” и пътната карта към нея са приети с РМС №730 от 05.12.2019 г.

Политиката в областта на ИКТ и ИО в България е секторна политика с хоризонтално действие във всички социални и икономически сфери и като такава тя може да се провежда само чрез съгласувани и координирани усилия на всички държавни институции и с участието на представителните организации на ИБ бизнеса и гражданското общество.

Тази политика трябва да допринесе за постигането на значителен интелигентен, устойчив и приобщаващ цифров растеж, който да гарантира максималното използване на иновационния икономически и социален потенциал на ИКТ. Изпълнението ѝ изисква добре работещ координационен механизъм, обхващащ всички нива на управление. Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията (МТИТС) има координираща роля. Като отговорна институция за провеждането на националната политика в областта на ИКТ, Министерството събира, обобщава, анализира и отчита събраната информация относно развитието и използването на ИКТ, формира и развива националната политическа рамка в сътрудничество с останалите държавни институции и участва във формирането на европейската политическа рамка чрез своите представители в работни групи, комитети и др. към институциите на ЕС.

Политическата рамка в областта на ИКТ в Република България се развива и усъвършенства като взема под внимание както развитието на европейската политическа рамка, очертано

основно в Програмата в областта на цифровите технологии за Европа, Стратегията за цифров единен пазар в Европа, Съобщения на ЕК Connectivity for a Competitive Digital Single Market – towards a European Gigabit Society, така и основните национални и секторни стратегически документи, които адресират различни аспекти на развитието и използването на ИКТ в България.

Най-важните от тях са:

- ✚ Националната програма за реформи (НПР), която се изготвя в рамките на засиленото наблюдение на икономическите политики в ЕС и проследява постигането на националните цели по стратегия „Европа 2020“;
- ✚ Националната стратегия за развитие на широколентовия достъп 2012 – 2020 и Националният план за широколентова електронна съобщителна инфраструктура за достъп от следващо поколение (NGA) насочени към осигуряване на бърз и свръх-бърз интернет на всички граждани;
- ✚ Актуализираната политика в областта на електронните съобщения на Република България 2015 – 2018 г. за развитие на съобщителния сектор и за постигане на ускорен икономически растеж в рамките на единния европейски пазар;
- ✚ Стратегията за развитие на електронното управление в Република България 2014 – 2028, насочена към превръщане на администрацията в интегрирана, ефикасно действаща единна система и предоставяне на съвременни висококачествени публични електронни услуги за гражданите и бизнеса;
- ✚ Иновационната стратегия за интелигентна специализация на Република България 2014 – 2020, в която е отделено специално внимание на мерките за постигане на интелигентен, устойчив и приобщаващ цифров растеж, базиран на развитието на балансирана иновативна екосистема в областта на ИКТ;
- ✚ Националната стратегия за кибер сигурност „Кибер устойчива България 2020“, насочена към осигуряване на модерна рамка и стабилна среда за развитие на националната система за кибер сигурност и постигане на отворено, безопасно и сигурно кибер пространство и др.

Действащата нормативна уредба в областта на ИКТ обхваща редица нормативни актове, посъществени от които са:

- ✚ Закон за електронните съобщения;

- ✚ Закон за киберсигурност;
- ✚ Закон за електронните съобщителни мрежи и физическата инфраструктура; Закон за електронно управление;
- ✚ Закон за електронния подпис и електронните удостоверителни услуги;
- ✚ Закон за киберсигурност;
- ✚ Закон за търговския регистър;
- ✚ Закон за електронната търговия;
- ✚ Закон за защита на личните данни и други, както и отделни разпоредби в други специални закони.

Налице са множество подзаконовни нормативни актове, детайлизиращи уредбата в областта на ИКТ. В изпълнение на Национална програма „Цифрова България“ е постигнат значителен напредък по транспонирането и прилагането на европейската правна рамка като редица директиви са изцяло въведени в българското законодателство, а други в процес на въвеждане. Актуализираната програма „Цифрова България“ включва нови дейности по хармонизиране на българското законодателство в съответствие с новите законодателни инициативи на ЕС в рамките на Стратегията за цифров единен пазар в Европа. Документът „Цифрова България 2025“ е съобразен с основни препоръки от методическите указания за стратегическо планиране в Република България, включително и реализиране на публично обсъждане с всички заинтересовани страни (университети, НПО, бизнес организации и граждани).

Изпълнението на мерките от Пътната карта към Националната програма „Цифрова България 2025“ се отчита с натрупване. Някои от изпълнените мерки към декември 2021 г. може да са имали отложени срокове във времето. Новите мерки може да са вече в процес на изпълнение.

Обобщени изводи и важни статистически маркери:

- ✚ Най-много мерки са изпълнени в приоритет 3: Повишаване на цифровите компетентности и умения и приоритет 4: Осигуряване на ефективни и висококачествени публични електронни услуги за бизнеса, гражданите и държавното управление;

- ✚ Отпадането на мерки или удължаването на срока на някои от мерките се дължи на липса на финансиране, структурни промени, актуализация на стратегически документи, епидемиологична обстановка или административни причини;
- ✚ Процентът на хората, които никога не са използвали интернет у нас все още е висок – 17% при 20,9 % за 2020 година, въпреки че 83.5% от домакинствата в България Мониторинг имат достъп до интернет в домовете си през 2021 г., което е с 4.6 процентни пункта повече в сравнение с предходната година;
- ✚ Сравнително висок процент (96.7%) от домакинствата с деца ползват интернет;
- ✚ Рязко се е увеличило ежедневното ползване на интернет от всички възрастови групи;
- ✚ Значително увеличение имат и продажбите на стоки и услуги по интернет от страна на предприятията;
- ✚ Все още е малък процентът на хората, които използват интернет за взаимодействие с органите на държавната и местната власт (26.6%);
- ✚ Предприятията все още срещат трудности при намирането на квалифициран персонал, за да осъществяват иновации и да се разрастват;
- ✚ Използването на изкуствен интелект е по-широко разпространено от средното за ЕС;
- ✚ България достига едва 59 % при цялостното разпространение на широколентовия достъп до интернет сред домакинствата с абонамент (средна стойност за ЕС: 77 %), като също така изостава при разпространението на фиксиран широколентов достъп до интернет със скорост поне 100 Mbps (15 %, при средно 34 % за ЕС).

Индекс за навлизане на цифровите технологии в икономиката и обществото (DESI)

Европейската комисия (ЕК) следи напредъка на държавите членки в областта на цифровите технологии и публикува годишни доклади за индекса за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото (DESI) от 2014 г. насам. Всяка година в докладите относно DESI се включват профили на отделните държави, които помагат на държавите членки да идентифицират области, в които са необходими приоритетни действия, и тематични глави, в които се предоставя анализ на равнище ЕС в ключови области на цифровата политика.

Индексът за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото (DESI) е съставен индекс, който обобщава различни показатели за измерване и проследяване развитието на държавите-членки на ЕС в областта на цифровата конкурентоспособност.

Пет са основните показатели, определящи развитието на цифровата икономика и обществото:

- ✚ **Свързаност:** Достъпът до бърза и надеждна широколентова връзка (включително фиксирани и мобилни връзки) е от важно значение за онлайн предоставянето на ключови обществени и икономически услуги;
- ✚ **Човешки капитал:** Дигиталните умения са гръбнака на дигиталното общество. Те дават възможност на хората да използват цифрови услуги и да участват в основни дейности онлайн, особено когато мобилността е ограничена;
- ✚ **Използване на интернет:** Използването на интернет осигурява на потребителите достъп до социални медии и развлекателни платформи, както и възможност за дистанционна работа, електронна търговия и използване на електронни услуги;
- ✚ **Внедряване на цифрови технологии:** Използването на усъвършенствани цифрови технологии, като изкуствен интелект, интернет на нещата, облачни изчисления и анализ на големи данни е важна предпоставка за повишаване на производителността, подобряване на ефективността и отваряне на нови възможности за Европейски бизнес във всички сектори;
- ✚ **Цифрови обществени услуги:** Цифровите технологии все повече поставят нови изисквания и очаквания към публичния сектор при предоставянето на цифрови обществени услуги, включително електронно здравеопазване (като телемедицина, електронни рецепти и обмен на медицински данни) чрез използването на усъвършенствани технологии за подобряване на обществените услуги, например чрез използване на големи данни или изкуствен интелект.

През 2021 г. ЕК извърши корекции в DESI, за да бъдат отразени двете основни политически инициативи, които ще окажат въздействие върху цифровата трансформация в ЕС през следващите години - Механизма за възстановяване и устойчивост и Цифровия компас на цифровото десетилетие. За да приведе DESI в съответствие с четирите основни точки и целите по Цифровия компас, да подобри методиката и да вземе предвид най-новите технологични постижения и промени в политиките, ЕК направи редица промени в изданието

на DESI за 2021 г. Показателите сега са структурирани около **четирите основни области в Цифровия компас, заменяйки предишната структура от пет измерения. С 11 от показателите на DESI за 2021 г. се измерват цели, заложи в Цифровия компас.**

В бъдеще DESI ще се синхронизира още по-тясно с Цифровия компас, за да се гарантира, че в докладите се обсъждат всички цели.

DESI вече включва показател за измерване на равнището на подкрепа, което възприетите информационни и комуникационни технологии са осигурили на дружествата при предприемането на по-екологосъобразни мерки (ИКТ за екологична устойчивост), както и възприемането на гигабитови услуги в допълнение към процента на дружествата, предлагащи обучение по ИКТ и използващи електронно фактуриране. Резултатите и класирането съобразно DESI за предходни години бяха преизчислени за всички държави, за да се отразят промените в избора на показатели и корекциите, извършени в основните данни.

България се нарежда на 26-о място (заедно с Гърция) сред 27-те държави — членки на ЕС в класирането съобразно Индекса на Европейската комисия за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото (DESI) за 2021 г.

По отношение на човешкия капитал равнището на България все още е сред най-ниските в ЕС. Лицата, които притежават поне основни цифрови умения, възлизат на 29 % от населението на България на възраст от 16 до 74 години в сравнение със средно 56 % за ЕС. Предприятията все още срещат трудности при намирането на квалифициран персонал, за да осъществяват иновации и да се разрастват.

Що се отнася до свързаността, България достига едва 59 % при цялостното разпространение на ширококоловия достъп до интернет сред домакинствата с абонамент (средна стойност за ЕС: 77 %), като също така изостава при разпространението на фиксиран ширококолов достъп до интернет със скорост поне 100 Mbps (15 %, при средно 34 % за ЕС). При мобилния ширококолов достъп има висока степен на покритие с 4G мрежи, но покритието с 5G мрежи е 0 % за 2020 г. в сравнение със средно 14 % за ЕС. Разпространението на мобилен ширококолов достъп до интернет все още е ниско — 63 % (при средно 71 % за ЕС). Наскоро приключилият търг за 5G мрежи е важна стъпка към постигане на своевременно внедряване на 5G, въпреки че все още липсва достатъчен радиочестотен спектър в определени обхвати. В резултат от търга беше постигнато значително подобрене в сравнение с 2020 г.: готовността за навлизане на 5G сега е 20,55 % при средно 39 % за ЕС.

По отношение на интегрирането на цифровите технологии от страна на предприятията в България картината е смесена. Държавата инвестира в научни изследвания и цифрова инфраструктура, но тяхното въздействие би се увеличило, ако повече предприятия бъдат насърчавани да ги използват. Освен това, интензивното информиране за това как новата инфраструктура може да помогне на МСП да се цифровизират и да повишат равнището на уменията си може да има положително въздействие. **Използването на изкуствен интелект е по-широко разпространено от средното за ЕС.**

От друга страна повечето МСП все още не извършват електронна търговия: 8 % от българските МСП извършват продажби онлайн, 3 % от МСП реализират трансгранични продажби, а 8 % от оборота е от онлайн сегмента (тези стойности са приблизително наполовина на съответните средни стойности за ЕС).

По отношение на цифровата публична администрация остарялата правна уредба продължава да е основна пречка. Потребителите на услуги на електронното управление съставляват едва 36 % от потребителите на интернет (средно за ЕС: 64 %), а цифровите обществени услуги за гражданите са с резултат 57 от 100 (средно за ЕС: 75). Независимо от това цифровите обществени услуги за предприятията и използването на отворени данни от публичните администрации са малко над средното за ЕС. Националната стратегия в тази област и дейността на Държавна агенция „Електронно управление“ доведоха до обещаващи подобрения. Бяха предприети редица действия за работа с хората, с цел да се насърчи използването на услугите на електронното управление (с подкрепата на фондовете на ЕС).

Все още има забавяния в прилагането на електронна идентификация и електронния подпис, въпреки че се предлагат и други начини за идентификация. Беше дадено предимство на системите за подпомагане на решенията в областта на електронното здравеопазване, за да се подкрепят процесите на администриране в здравеопазването и кампанията за ваксинация срещу COVID-19.

ИКТ като ключов фактор за икономически растеж

В България има 80% експортно ориентиран зрял софтуерен сектор, който прави 10% от БВП с над 100К работници и служители през 2021г. и повече от 13000 ИКТ компании.

България вече е регионален център за ИКТ, водеща база за научноизследователска и развойна дейност на софтуерни и ИТ компании , и българските компании стават световни играчи с глобална научноизследователска и развойна дейност и бързо растящо стратегическо присъствие.

Конкурентни предимства на България, за да инвестират в нея глобалните ИКТ лидери и държави са талантите, екипите, работата, стратегическото местоположение и политическата стабилност, традициите в сектора на ИКТ и жизнеспособната екосистема, разработената мрежа и инфраструктурата, конкурентните разходи за правене на бизнес.

Чуждестранният инвеститор може да намери в България пълен набор от услуги – анализ, проектиране, архитектура, внедряване, контрол, поддръжка и обслужване, класически и цифров маркетинг, консултации, продажби с фокус върху специално качество и добавена стойност на базата на специфични познания в областта.

В българския софтуерен сектор вече са инвестирали повече от 50 западноевропейски и американски компании, намерили свои партньори и/или дъщерни дружества, включително SAP-Labs, Software AG, Nemetschek AG, DocuWare AG, Bosch, VMWare, CSC, DXC Technology, Visteon (бивш Johnson Controls), Experian, HP, Infragistics, Seeburger GmbH и много други.

Около 100 000 души са ангажирани в българския ИТ сектор, от които около 60 000 са заети в центрове за аутсоринг от 1-во ниво (BPO, ИТО, Call центрове, центрове за техническа поддръжка и др.) и около 35 000 като професионални софтуерни инженери.

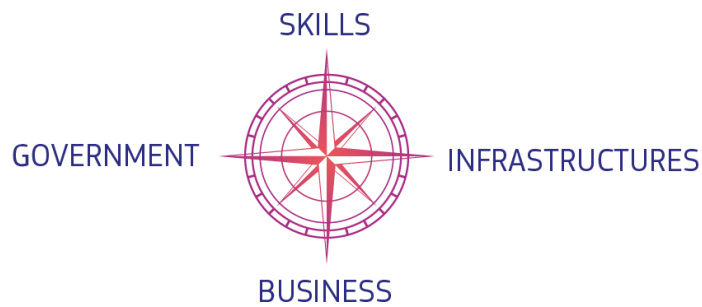
Около 2 000 студенти завършват годишно ИТ и свързани с ИТ специалности в България и още 1 000 в Западна Европа (основно Германия) и САЩ. Работи се в тясно сътрудничество с българското правителство за установяване на работната процедура за Сините карти на ЕС и за настаняване на хиляди специалисти от Западните Балкани и бившите съветски страни.

Обхватът на заплатите е поне 3 пъти по-висок средно за България.

Имаме най-ниското данъчно облагане в ЕС – плоски 10% данъци, както за личните доходи, така и за корпоративната печалба, най-доброто съотношение цена/качество за всички комуникационни линии – глас, данни, добре развит пазар на офис недвижими имоти с конкурентни цени, специален Закон за насърчаване на инвестициите, ToDo часова зона GMT +2:00 – 1 час разлика с Германия, 10+ полета на ден от големите германски летища (Франкфурт, Мюнхен, Дюселдорф, Кьолн, Берлин) с продължителност максимум 2 часа. Правната рамка е напълно синхронизирана с директивите на ЕС, включително защитата на правата на интелектуална собственост.

Политическа програма на ЕС до 2030 г. „Път към цифровото десетилетие“

На 9 март 2021 г. Европейската комисия представи визия и направления за цифровата трансформация на Европа до 2030 г. Тя предлага „Цифров компас“ за цифровото десетилетие на ЕС, който се опира на четири основни точки:

Чрез цифровата трансформация се въвежда стабилна рамка за управление въз основа на годишен механизъм за сътрудничество за постигане на целите в областта на цифровите умения, цифровите инфраструктури, цифровизацията на предприятията и обществените услуги.

Програмата цели и формулирането и осъществяването на мащабни многонационални цифрови проекти, наблюдение за спазване на цифровите принципи, наблюдение на инфраструктурата и критично важни празноти в капацитета, изграждане на консенсус и др.

Формулирани са четирите основни направления и определени конкретни цели, чието колективно постигане от държавите членки ще доведе до изпълнението на десетгодишния план за изграждане на цифрова Европа до 2030 г. ЕК и държавите членки ще определят

траектории от междинни цели на ниво ЕС и на национално ниво за постигане на целите в периода до 2030 г.

Направления	Цели
Умения	Специалисти по ИКТ: 20 милиона + сближаване между половете; Основни цифрови умения: минимум 80 % от населението.
Сигурни и устойчиви цифрови инфраструктури	Свързаност: гигабитов достъп до интернет за всички, 5G навсякъде; Авангардни полупроводници: удвояване на дела на ЕС в световното производство; Данни — периферни и облачни изчисления: 10 000 неутрални по отношение на климата периферни възела с висока степен на сигурност; Изчислителни технологии: първи компютър с квантово ускорение.
Цифрова трансформация на предприятията	Навлизане на технологии: използване на облачни изчисления/изкуствен интелект/големи данни от 75 % от предприятията в ЕС Новатори: разрастване на предприятия и финансиране за удвояване на еднорозите в ЕС Късно въвеждане на технологии: дял над 90 % на МСП, достигнали поне основно ниво на цифров интензитет
Цифровизация на обществените услуги	Основни обществени услуги: 100 % онлайн Електронно здравеопазване: 100 % от гражданите с достъп до медицински досиета Цифрова самоличност: използване на електронна идентификация от 80 % от гражданите

Цифровият преход и внедряването на иновативни технологии са решаващи елементи на устойчивия растеж, а добрата цифровата инфраструктура и високоскоростната свързаност предоставят нови възможности за подобряване на социално-икономическото състояние.

Предоставяните от Европа повече възможности за предприятията и гражданите в едно ориентирано към човека, устойчиво и изпълнено с по-голям просперитет цифрово бъдеще, изразени в:

- Съобщението на ЕК „Цифров компас до 2030 г.:
- Европейският път за цифровото десетилетие“ ;

- ✚ Политическа програма до 2030 г „Път към цифровото десетилетие“ (Програма за цифрова политика)

Създава предпоставки за цифрова трансформация на държавите от ЕС.

Политическата програма въвежда нова рамка за управление, тясно сътрудничество и ефективна координация между ЕК и държавите членки. Този стратегически модел е от изключителна важност за създаване на подходящи връзки между държавите членки на политическо и експертно ниво за успешното изпълнение на многонационалните проекти и подпомагане на гражданите и бизнеса.

Активният обмен на информация и добри практики между държавите членки, ще даде тласък на развитието на цифровите инфраструктури, цифровата трансформация на бизнеса, цифровите услуги и умения на ниво Европейски съюз. Особено важна е ролята на ЕК, която следва да подкрепя усилията като отчита националните специфики.

Българската страна подкрепя възможността за отворен диалог с Европейската комисия (ЕК) и заинтересованите страни, а и по-тясното сътрудничество между държавите членки и обмяната на опит, което е стимул за постигане на цифровите цели. В процеса на преговори по досието следва да се избягва създаването на излишна административна тежест, дублиращи се структури или задачи, като следва да се отчита и реалността относно ресурсите, социално-икономически, географски, демографски и др. различия.

Гъвкавостта, която предложената Програма за цифрова политика дава на държавите членки за постигане на целите, заложен в Цифровия компас на ЕС, както и това, че тези цели са свързани с конкретни области, където напредъкът следва да се извърши колективно в рамките на ЕС е от голямо значение за страните. Освен това Комисията отчита разликите между потенциала на отделните държави членки да допринесат за изпълнението на цифровите цели като цяло, което се вкл/чва в националните траектории по смисъла на предложението.

От съществено значение са ключовите индикатори за изпълнение на цифровите цели, които се залагат в предвидените актове за изпълнение и средствата за тяхното постигане да са реалистични. Главна цел на тази инициатива следва да е преодоляването на фрагментацията, а не нейното задълбочаване, като се има предвид, че по повод вече зададените цифрови цели, стартовата позиция на отделните държави членки не е една и съща, и ако за едни страни целите не са достатъчно амбициозни, за други може да се окажат непостижими. В тази

връзка е важно финансовото обезпечаване на политиките, мерките и действията на национално ниво да е сред задължителните критерии, а не сред възможните, както ЕК предлага в своето законодателно предложение.

Важни стъпки на национално ниво са:

- ✚ осигуряване на сигурна и ефективна цифрова свързаност на достъпна цена;
- ✚ предлагане на по-голям брой цифрови публични услуги;
- ✚ стимулиране на населението и бизнеса за използване им.

За постигането на тези цели е необходимо да се гарантира наличието на гъвкави финансови механизми за финансиране на изграждането на критична, сигурна, безопасна и надеждна публична инфраструктура (включително и международна) като предпоставка за осигуряване на високо качество на живот и нови възможности за икономическо и социално развитие.

България счита, че системата за мониторинг, предложена за целите на цифровия компас трябва да бъде в синхрон с Индекса за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото (DESI).

Относно мониторинга чрез DESI за някои държави членки е по-добре да се оценява и сравнява качеството на свързаността в дадени райони, а не само покритието.

На 15.09.2021 г. Комисията предложи Курс за цифровото десетилетие — конкретен план за осъществяване на цифровата трансформация на нашето общество и икономика до 2030 г. Предложеният Курс за цифровото десетилетие ще съдържа практични решения за постигане на амбициозните цели на ЕС в областта на цифровите технологии до 2030 г. Създава се рамка за управление въз основа на годишен механизъм за сътрудничество с държавите членки за постигане на целите за цифровото десетилетие в областта на цифровите умения, цифровите инфраструктури, цифровизацията на предприятията и обществените услуги на равнище ЕС до 2030 г. Курсът има също така за цел набелязването и осъществяването на мащабни цифрови проекти с участието на Комисията и държавите членки.

Пандемията показва колко важни са цифровите технологии за изграждането на устойчиво и проспериращо общество в бъдеще. Кризата разкри по-специално различията между предприятията, които използват цифрови технологии, и тези, които все още не са възприели

цифрови решения. Тя показва също така огромното разминаване по отношение на достъпа до интернет между градските райони, от една страна, и селските и отдалечените райони, от друга. Цифровизацията предлага много нови възможности на европейския пазар, където над 500 000 свободни работни места за експерти в областта на киберсигурността и данните останаха незаети през 2020 г.

Инициативата обхваща засилващите се тенденции и нарастващите нужди от цифровизация, които пандемията направи по-отчетливи. Основен елемент в очертавания Курс е да се наваксат пропуските в изграждането на цифровия капацитет на Европа. Общите действия и мащабните инвестиции ще бъдат насочени към това постиженията на цифровизацията да станат общо достояние.

Комисията и държавите членки ще работят още по-активно в тясно сътрудничество, за да постигнат целите и да изпълнят задачите във визията за цифровото десетилетие.

Не всички цели във визията за цифровото десетилетие изискват еднакви усилия във всички държави членки. За някои от тях ще са нужни известни целенасочени усилия от някои държави членки и различен по интензивност принос от отделните държави членки в посока постигане на целите на равнище ЕС.

Всяка година Комисията ще публикува „Доклад за стадия на цифровото десетилетие“. През петте месеца след публикуването на доклада Комисията и държавите членки ще си сътрудничат тясно, за да определят областите на недостатъчен напредък и да се договорят по мерките, които ще гарантират постигането на целите. На този етап държавите членки ще могат да адаптират своите национални стратегически пътни карти и да ги съгласуват с препоръките в доклада. Те ще могат да предлагат допълнителни коригиращи мерки и/или проекти, например многонационални проекти.

Какво ще включва докладът за стадия на цифровото десетилетие?

Докладът ще служи като ежегодна оценка на цифровата трансформация в Европа. В него Комисията ще представя оценка по-конкретно за степента, до която са постигнати целите в областта на цифровите технологии. Той ще съдържа анализ на напредъка спрямо прогнозните криви за всяка цел, както и препоръки за по-нататъшни действия за по-бързото постигане на целите, включително чрез съвместни ангажименти и многонационални проекти.

За изпълнение целите на **плана за осъществяване на цифровата трансформация**, България счита, че те трябва да се базират на основните права на човека, които следва да се зачитат онлайн така, както и офлайн. Основният им фокус следва да бъде насърчаване на достъпа до отворени и сигурни цифрови технологии и прилагане на подход с много заинтересовани страни, в който е включено гражданското общество. Публичните услуги трябва да бъдат стабилни, устойчиви и достъпни за всички граждани. Целите за цифровата трансформацията на Европа ще трябва да бъдат подкрепени от усилия за изграждане на информационна и киберсигурност.

България приема предложението на ЕК за ускоряване и улесняване на стартирането на многонационални, широкомащабни проекти, които нито една държава членка не би могла да разработи самостоятелно, с оглед постигане на целите и задачите в областта на цифровите технологии. Многонационалните проекти ще позволят на държавите членки да работят заедно и да обединят ресурсите си за изграждане на цифров капацитет в области, които са от основно значение за укрепване на цифровия суверенитет на Европа и за нейното възстановяване, но следва да са ясни условията и правилата за тяхната реализация.

Трябва много активно да се използва възможността за съчетаване на инвестициите от ЕС, включително от Механизма за възстановяване и устойчивост, от държавите членки и от частния сектор; възможностите за преодоляване на пропуски в критичния капацитет на ЕС; подпомагане развитието на един взаимносвързан, оперативно съвместим и сигурен цифров единен пазар.

Трябва да съобразим първоначално изготвения списък от Комисията с многонационални проекти, който включва различни области на инвестиции, като **инфраструктура за данни, процесори с ниска консумация на енергия, 5G комуникации, високопроизводителни изчислителни технологии, сигурна квантова комуникация, публична администрация, блокчейн, центрове за цифрови иновации и цифрови умения.**

Чрез такива проекти може да се:

- съчетават инвестиции от ЕС, включително от Механизма за възстановяване и устойчивост, от държавите членки и от частния сектор
- преодоляват пропуски в критичния капацитет на ЕС

- подпомага развитието на един взаимосвързан, оперативен съвместим и сигурен цифров единен пазар.

Първоначалният списък с многонационални проекти включва различни области на инвестиции, като инфраструктура за данни, процесори с ниска консумация на енергия, 5G комуникации, високопроизводителни изчислителни технологии, сигурна квантова комуникация, публична администрация, блокчейн, центрове за цифрови иновации и цифрови умения.

Пример за потенциален многонационален проект

ЕС би могъл да изгради мрежа от оперативни центрове за сигурност, които използват изкуствен интелект, за да предвиждат, откриват и реагират на кибератаки на национално равнище и на равнище Съюз.

Консорциумът за европейска цифрова инфраструктура е нов инструмент, чрез който заинтересованите държави членки се подпомагат да ускорят и опростят изпълнението на многонационални проекти.

Годишният „Доклад за състоянието на цифровото десетилетие“ ще представя необходимата информация за напредъка в процеса на цифрова трансформация на Европа като се посочват препоръки по отношение на политиките, мерките и действията.

Създаването на нова структура - консорциум за европейска цифрова инфраструктура, ще позволи разработване и изпълнение на многонационални проекти за които следва да се гарантира гъвкавост и равнопоставеност във финансов и юридически аспект.

Планът за осъществяване на цифровата трансформация на нашето общество и икономика до 2030 г. И предвидените конкретни стъпки ще доведе до насърчаване на развитието, използването и внедряването на вътрешния пазар на цифрови технологии, при високо ниво на защита на обществените интереси, като здраве и безопасност и защитата на основните права, признати и защитени от правото на Съюза, което е важна стъпка към изграждането на единен пазар в ЕС и неговото правилно функциониране. Тези стъпки ще спомогнат за изграждането на доверие и формулирането на устойчиви политики за активно взаимодействие между администрацията, бизнеса и гражданите при гарантирано спазване на правилата на ЕС, включително тези за защита на основните човешки права и правата на потребителите. Това ще допринесе и за ускоряване на цифровата трансформация на

икономическите и обществените сектори и извличане на максимални ползи от цифровия преход като по-добри възможности за стопанска дейност и висококачествени публични услуги.

Параметри на Курса към цифровото десетилетие/Цифровия компас на десетилетието до 2030г.:
Умения
ИКТ специалисти: 20 млн.+ конвергенция на половете
Базови цифрови умения: мин. 80% от населението
Инфраструктура
Свързаност: гигабит за всеки; 5G навсякъде
Авангардни полупроводници: удвояване дела на ЕС в глобалната продукция;
Данни - периферия и облак:10 000 климатично неутрални с висока степен на сигурност периферни възли
Изчисления: първи компютър с квантово ускоряване
Бизнес
Навлизане на технологиите: 75% от ЕС компаниите да използват облак, ИИ, големи данни;
Иноватори: растеж и финансиране за удвояване на ЕС еднорози;
Изоставащи: повече от 90% от европейските МСП да достигнат поне базово ниво на цифров интензитет
Обществени услуги
Ключови обществени услуги:100% онлайн
Е-здравеопазване: 100% наличие на медицински досиета
Цифрова идентичност:80% граждани използващи цифрова идентичност
<u>Цели по области</u>
УМЕНИЯ В ОБЛАСТТА НА ЦИФРОВИТЕ ТЕХНОЛОГИИ
Възрастни с основни цифрови умения: сега 56%, цел 80%
Наети специалисти по ИКТ: сега 8,4 млн., цел 20 млн.
ЦИФРОВИ ИНФРАСТРУКТУРИ
Покритие от гигабитови мрежи: сега 59 %, цел 100% от домакинствата
Покритие на 5G мрежа: сега 14%, цел 100% от населените места
Производство в ЕС на полупроводници, вкл. процесори: сега10 %, цел > 21 % от световното производство в стойностно изражение
В ЕС има 10 000 периферни възела, осигуряващи по-добра, сигурна и устойчива обработка

на данни.
До 2025 г. първият компютър на ЕС с квантово ускоряване ще проправи пътя за най-модерни квантови решения
ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА
Предприятия, които използват:
Изчислителни услуги „в облак“: сега 26 %, цел 75%
Големи информационни масиви: сега 14 %, цел 75 %
Изкуствен интелект: сега 25 %, цел 75 %
МСП с поне базово равнище на цифров интензитет: сега 60%, цел >90%
Съществуват сега 122, цел е удвояване на стартиращите предприятия „еднорози“ в Европа
ЦИФРОВИЗАЦИЯ НА ОБЩЕСТВЕНИТЕ УСЛУГИ
Онлайн достъп до ключови обществени услуги (свързани с професионалното развитие, образованието, семейството, обичайната стопанска дейност, свободното движение)
Сега 75/100 граждани; 84/100 предприятия, цел всички граждани и предприятия;
цел 100% от европейците с достъп до цифрови здравни досиета и
80% от ползвателите да са с цифрова идентификация

Цифрово гражданство: права и принципи за европейците

На 26 януари 2022 г. Комисията предложи междуинституционална тържествена декларация относно цифровите права и принципи за цифровото десетилетие, които са обобщени в следващата таблица.

	Принципи	Права
	Хората заемат централно място	Цифровите технологии следва да защитават правата на хората, да подкрепят демокрацията и да гарантират, че всички цифрови участници действат отговорно и безопасно . ЕС насърчава тези ценности в целия свят.
	Солидарност и приобщаване	Технологиите следва да обединяват, а не да разделят хората . Всеки трябва да има достъп до интернет, цифрови умения, цифрови обществени услуги и справедливи условия на труд.

	Свобода на избор	Хората следва да се възползват от справедлива онлайн среда, да бъдат защитени от незаконно и вредно съдържание и да бъдат овластени при взаимодействията си с нови и развиващи се технологии, като изкуствения интелект.
	Участие	Гражданите следва да могат да участват в демократичния процес на всички равнища и да имат контрол върху собствените си данни .
	Безопасност и сигурност	Цифровата среда следва да бъде безопасна и сигурна . Всички потребители, от детска до напреднала възраст, следва да бъдат овластени и защитени.
	Устойчивост	Цифровите устройства следва да подкрепят устойчивостта и екологичния преход . Хората трябва да знаят какво е въздействието на техните устройства върху околната среда и какво е потреблението им на енергия.

Цифровите права и принципи, очертани в декларацията, ще допълнят съществуващите права, като например тези, залегнали в Хартата на основните права на ЕС, и законодателството в областта на защитата на данните и неприкосновеността на личния живот. Те ще осигурят референтна рамка за гражданите относно техните цифрови права, както и насоки за държавите от ЕС и предприятията във връзка с новите технологии. Целта е да се помогне на всички в ЕС да извлекат максимална полза от цифровата трансформация.

Предложените права и принципи са:

1. Поставяне на хората и техните права в центъра на цифровата трансформация;
2. Подкрепа за солидарността и приобщаването;
3. Гарантиране на свободата на избор онлайн;
4. Насърчаване на участието в цифровото публично пространство;
5. Повишаване на безопасността, сигурността и овластяването на хората;
6. Насърчаване на устойчивостта на цифровото бъдеще.

Комисията ще представи оценка на прилагането на цифровите принципи в годишния доклад за състоянието на цифровото десетилетие. Комисията също така ще провежда ежегодно проучване „Евробарометър“, за да наблюдава последващите мерки в

държавите членки. Чрез проучването ще се събират качествени данни въз основа на възприемането от страна на гражданите на начина, по който цифровите принципи се прилагат на практика в различните държави от ЕС. Европейският парламент и Съветът на Европейския съюз ще обсъдят предложението преди приемането му.

Международни партньорства за цифровото десетилетие

ЕС ще популяризира в световен мащаб своята ориентирана към човека програма в областта на цифровите технологии и ще насърчава хармонизирането или сближаването с нормите и стандартите на Съюза. Той също така ще работи за гарантиране на сигурността и устойчивостта на своите цифрови вериги на доставки и за осигуряване на глобални решения. Това ще бъде постигнато чрез:

- създаване на инструментариум, съчетаващ регулаторно сътрудничество, изграждане на капацитет и умения, инвестиции в международно сътрудничество и партньорства за научни изследвания
- разработване на пакети от мерки за цифровата икономика, финансирани чрез инициативи с участието на ЕС, държавите членки, частни предприятия, партньори със сходни възгледи и международни финансови институции
- съчетаване на вътрешни инвестиции на Съюза и инструменти за външно сътрудничество
- инвестиране в подобряването на свързаността с партньорите на ЕС, например чрез евентуален фонд за цифрова свързаност.

Цифровата трансформация създава **глобални предизвикателства**. ЕС ще работи за популяризирането на своята положителна и ориентирана към човека програма в областта на цифровите технологии в рамките на международните организации и чрез силни международни партньорства в областта на цифровите технологии. Съчетаването на вътрешните инвестиции на ЕС със значителното финансиране, налично по линия на новите инструменти за външно сътрудничество, ще позволи на ЕС да работи с партньори по света за

постигане на общите глобални цели. Комисията вече предложи да бъде създаден нов Съвет по търговия и технологии между ЕС и САЩ.

В този материал се подчертава колко е важно да се инвестира в подобряването на цифровата свързаност на страните членки на ЕС, както и с външните на съюза партньори.

Използвани информационни източници:

- https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_bg
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/bg/IP_21_983
- https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_bg;
- <https://e-gov.bg/wps/portal/agency/strategies-policies/studies-analyses/desi>
- <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>;
- <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi-bulgaria>;
- <https://digitalstrategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>;
- https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/bg/QANDA_21_4631;

Проект „Подкрепа на предприемачеството в областта на вътрешната преработка на качествени селскостопански продукти в областите Еврос, Хасково, Смолян и Кърджали“ (QUALFARM), е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от национални фондове на страните, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014–2020.

Съдържанието на този материал е изцяло отговорност на Сдружение „Съюз за възстановяване и развитие“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява възгледите на Европейския съюз, участващите страни, Управляващия орган и Съвместния секретариат.